

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАКИ

музично-етнографічної транскрипції для народновокальної музики
(пропозиції)

Запис народної музики (музично-етнографічна транскрипція) в українській етномузикології позначений тривалою історією та розвинутою практикою, однак і досі в цьому немає єдиного підходу бодай на рівні однієї школи. Пропонована публікація висвітлює досвід львівських науковців, відображений у кількох фольклорних збірниках та методичних рекомендаціях. Спеціальні транскрипційні знаки подані у вигляді таблиці з кількома різнорівневими блоками та загалом призначені для подальшого обговорення й остаточного погодження.

Ключові слова: музично-етнографічна транскрипція (нотація), спеціальні транскрипційні знаки, народні пісні, львівська школа.

Музично-етнографічна транскрипція в Україні, як, очевидно, й за кордоном, бере свій початок від шкільної теорії музики, а далі розвивається в міру поступів етномузикологічної науки. Аналітичні розробки останньої дозволяють постійно вдосконалювати техніку графічного відображення (транскрипції) пісенних та інструментальних творів, що в своєму автентичному вигляді найчастіше виявляють принципову відмінність від артефіціальної музики. Саме тому перед кваліфікованими транскрипторами ставиться першочергове завдання осягнути природу музичного творення фольклорного матеріалу, абстрагуючись при цьому від стандартних правил академічної музики.

У процесі пошуку таких альтернативних способів нотації нерідко кожен транскриптор використовує індивідуальні підходи, що може бути виправданим лише у випадках опрацювання надто своєрідних музичних діалектів, однак аж ніяк не робить честі тим, хто просто не знає або відверто ігнорує попередні розробки в цій галузі. Мало хто свідомий відповідальності за графічну матеріалізацію споконвіків усної, мінливої за своєю природою народної музики, яка вже перебуває на порозі остаточного зникнення. Навіть найточніші на сьогодні нотації спроможні лише незначною мірою передати реальне звучання, а для представлення відповідного контексту, як на цьому не раз наголошували класики, потрібні додаткові детальні коментарі.

З-поміж двох способів нотації народної музики – морфологічного та фонологічного – у процесі практики багато транскрипторів змушені балансувати між одним та іншим, що має на меті якнайповніше відобразити природу музичного формотворення та особливі діалектні чи індивідуальні прийоми. Обмежитись чимось одним у першому випадку дає результат надто схематичної транскрипції, а в другому – надто переобтяжує її спеціальними позначеннями. Так чи інакше, без обов'язкового набору спеціальних знаків

запис народної музики вже не видається можливим. Системне ж використання осмисленого та логічно впорядкованого зводу правил і позначень є ознакою приналежності транскриптора до певної наукової школи.

Протягом останнього століття в Україні сформувались дві основні школи музично-етнографічної транскрипції – київська та львівська. Перша послуговується надбаннями східноєвропейської музичної фольклористики та в більшості положень пов'язується з розробками російських етномузикологів. Львівський осередок також орієнтується на передові досягнення європейських шкіл, проте головну роль у процесі вироблення правил нотації відіграють розробки власних науковців – С. Людкевич, Ф. Колесса, В. Гошовський, Ю. Сливинський, М. Мишанич і почасти Б. Луканюк.

Система правил музично-етнографічної транскрипції представників львівської школи викладена у їхніх наукових статтях та монографіях, а головню у фольклорних збірниках, де загально прийнято витлумачувати спеціальні знаки. Очевидно, що кожне нове правило, кожен новаторський знак формувався та апробовувався тривалий час, а ціла система протягом кількох десятиліть зазнала суттєвої еволюції. Не зупиняється цей процес і в наш час, що, напевно, є основною причиною відсутності загальноприйнятої навіть у межах однієї львівської школи та загальнодоступної системи спеціальних позначень. Нині, завдяки інтернет-ресурсам, така можливість видається цілком реальною.

З цією метою для загального обговорення, узгодження та остаточно схвалення нижче пропонується узагальнений звід спеціальних знаків музично-етнографічної транскрипції. Рубрикацію за відповідними тематичними розділами та частину знаків запозичено з методичних рекомендацій Юрія Сливинського „Техніка нотації народних пісень”¹, а за основу взято набір знаків з машинописного збірника Михайла Мишанича (редакція Богдана Луканюка) „Народна вокальна творчість Львівщини”².

Наведені у таблиці позначення згруповані в п'ять рубрик, що відповідають різним рівням музичного творення. Розмежовані сполучником „або” різні способи запису демонструють альтернативні позначення (як правило, застаріле та сучасне) того самого явища, і, врешті-решт, мають бути зведені до єдиної основи. За потребою та колективним узгодженням до запропонованих знаків можуть додаватися й інші.

Остаточний варіант таблиці та електронна бібліотека спеціальних знаків буде викладена в Інтернеті для загального доступу.

Прохання зауваження та пропозиції надсилати на електронну адресу pndlme@ukr.net.

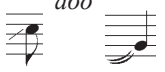
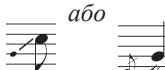
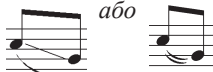
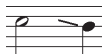
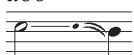

¹ Сливинський Ю. Техніка нотації народних пісень : методичні рекомендації. – Львів, 1982. – Ротапринт.

² Мишанич М. Народна вокальна творчість Львівщини: у 2 ч. і 2 кн. / [систематизація та заг. ред. Б. Луканюка]. – Львів, 1985, 1987. – Машинопис, рукопис.

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА		
1	[ ]	у квадратні дужки береться редагований або доданий автором текст чи інші знаки
2	( )	круглими дужками позначається непостійний (варіантний) текст
СЛОВЕСНИЙ ТЕКСТ		
3	1) вчо - ра <i>або</i> 2) вчо_ ра	1) поетичні склади під нотним текстом розмежуються коротким дефісом 2) склади розмежуються нижнім дефісом
4	е ^а , о ^у , и ^і	фонетичний відтінок голосного звука, що входить до складу
5	ў	звук „у коротке”, наближений до „в” – позаскладове „у” (білоруське)
6	ы	твердий „и” (задньоязиковий)
7	э	фонологічно невизначений (нейтральний) голосний звук
8	’дну <i>або</i> •дну	пропуск одного чи кількох звуків у слові
9	ци_ /ги/	„гакання” – розспівування голосних звуків
10	се_ л/и/	„вокалізація” – розспівування приголосних
11	 ε_ ~ ~ /i/	плавний перехід від однієї голосної до іншої
12	а) вс_ ч... <i>або</i> вс_ ч[ір] б) вс_ [чір]	часткове (а) чи повне (б) недоспівування останнього складу
РИТМІКА (за диференціальним принципом)		
13		одинарна цифра тактового розміру в часокількісному ритмі – сумарна кількість ритмічних долей у такті, яким відповідає метрономічна одиниця темпу
14		дробовий тактовий розмір – розмір для творів в ацентно-динамічному ритмі

15		метроном рівного темпу (<i>tempo giusto</i>), випи- сується над тактовим розміром
16		те ж для хиткого темпу (<i>tempo rubato</i>)
17		ритмічні варіанти ідентичні за звуковисотністю
18		варіанти нот різної звуковисотності
19		пунктирна ліга між сполученими тривалостя- ми – розщеплення первинної ритмічної долі
20		пунктирна ліга між розділеними тривалостями – стягнення похідних ритмічних тривалостей
21		плавний перехід ритмічних тривалостей від шістнадцятки до вісімки
ТАКТУВАННЯ (за диференціальним принципом)		
22		подвійні тонкі тактові риси – відмежування мелодичних рядків у піснях із часокількісним ритмом
23		пунктирні тактові риси (часокількісний ритм) – відсутність цезур у мелодіях, попри наявність цезур у поетичних текстах
24		півриски у вигляді тактових – розмежування мелодичних фрагментів у творах із рубатним ритмом
ЗВУКОВИСОТНІСТЬ		
25		мелодії, співані жінками та дітьми
26		мелодії, співані чоловіками (перші два відчиту- ються октавою нижче)
27		ромбічна нота після тактового розміру та перед першим звуком мелодії – реальна висота першо- го звуку мелодії, яка транспонується до осно- вного тону „соль”

28		висота форшлагу, що попереджує перший звук мелодії у дійсному звучанні
29	<p>a)</p> <p>б)</p> <p>в)</p> 	спосіб подачі багатоголосся (залежно від характеру співвідношення голосів): (а) в ізоритмічному багатоголоссі голоси, об'єднані спільним штилем; різнонаправлені штилі у гетероритмічному (б) та в унісонному (в) з епізодичними багатоголосними розгалуженнями у виконаннях
30		факультативний звук, що виконується в інших мелострофах
31		знаки альтерації, і постійні, і випадкові, виписуються безпосередньо у нотному тексті та діють упродовж цілого такту; приключеві знаки виставляються лише в мажоро-мінорних мелодіях
32	<p>a) ↑ б) ↑ в) ↓ г) ↓</p> 	мікроальтерація – незначне підвищення (а, б) чи пониження (в, г) звуку
33		непевне („розмите”) інтонування
34		вібрато, інколи близьке до морденту
35	<p>a)</p> <p>б)</p> 	а) зазначення музичних варіантів петитом безпосередньо під відповідним тактом в основному тексті б) музичні варіанти виносяться поза основний текст та після позначення „Var.” вказується порядковий номер такого варіанта та строфа, де він з'являється

МАНЕРА ВИКОНАННЯ		
36	Uno, una, due, tre, tutti <i>або</i> один, одна, двоє, троє, усі (гурт)	кількість виконавців окремих частин мелодії або голосів у цілому при багатоголосному виконанні
37	Accelerando sempre	а) безпосередньо над нотним станом – рівномірне прискісування темпу в рамках одного пісенного періоду (мелострофи), при повторенні якого повертається початковий темп; б) біля позначення метроному – генеральне прискісування протягом усього твору. В обох випадках зазначається метрономом як початкового, так і кінцевого темпу
38	італійські (<i>cantabile</i>) або українські (<i>співно</i>)	словесне позначення характеру звучання (після метроному)
39	<i>або</i> 	<i>striscando la voce</i> , „в’їзд у ноту” з невизначеної висоти за рахунок тривалості даної ноти, що супроводжується деяким посиленням звучності
40	<i>або</i> 	те ж із визначеної висоти
41	<i>або</i> 	„портаменто” – м’яке ковзання між нотами
42	 <i>або</i> <i>або</i> 	глісандо у кінці тривалої ноти
43		мелодичний розспів на межі з глісандуванням

44	<p>a)</p> <p>б)</p> 	відображення послаблено виконаних звуків („анти-акценти”) поряд (а) або в оточенні (б) звичайних
45		„нота-ромбик” – фальцетний звук
46		„нота-хрестик” – приблизна висота нечітко інтонованого звуку (напівговіркою)
47		перекреслена нота – співомова
48		нота без головки – невизначена висота звуку, виконаного пошепки
49		„галочка” – коротке взяття дихання, при якому пауза ледь прослуховується
50		„галочка” з паузою над нотоносцем – надмірна дихальна цезура із зазначенням її тривання
51		переважно стабільна, означена, але надмірна перерва між проведеннями музичного періоду (мелострофи, уступу)
52	a) ; б) 	„пролонгації” (а) й „абревіації” (б) над нотами – незначне їх подовження чи вкорочення (менше від половини). Ф. Колесса знак вкорочення називав „човник”
53		звичайні фермати – надмірні подовження звуків та пауз (більші від половини) із уточненням величини
54		невизначена надмірна тривала перерва, що стабільно виникає між проведеннями музичного періоду (мелострофи, уступу)
55	<i>attacca</i> 	перехід від одного проведення пісенного періоду (мелострофи, уступу) до наступного без паузи

Юрий Рыбак. Специальные знаки музыкально-этнографической транскрипции для народновокальной музыки (предложения).

Запись народной музыки (музыкально-этнографическая транскрипция) в украинской этномузыкологии имеет длительную историю и развитую практику, однако и до сих пор в этом нет единого подхода хотя бы на уровне одной школы. Предлагаемая публикация освещает опыт львовских исследователей, отражённый в нескольких фольклорных сборниках и методических рекомендациях. Специальные транскрипционные знаки предлагаются в виде таблицы с несколькими разноуровневыми блоками и в целом предназначены для последующего обсуждения и окончательного согласования.

Ключевые слова: музыкально-этнографическая транскрипция (нотирование), специальные транскрипционные знаки, народные песни, львовская школа.

Yuriy Rybak. Special signs of ethnographic musical transcription for folk songs music (proposition).

In Ukrainian ethnomusicology record folk music (ethnographic musical transcription) characterized by a long history and advanced practice. But even at one school it is not a common approach. Experience Lviv scientists reported in several folklore books and guidelines, described in the proposed publication. Special transcription signs presented in a table with several multilevel blocks and generally intended for discussion and final approval.

Key words: ethnographic musical transcriptions (notation), special transcription signs, folk songs, Lviv school.